

פרשת מצורע

המצורע והכהונה

לבוא אל אהרן

התורה מתחילה את עיסוקה בנושא נגעי הצרעת והלכותיהם בציווי: "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאת אוֹ סִפְחַת אוֹ בְּהָרֵת וְיָהָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרְעַת וְהוּבֵא אֶל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים" (יג, ב). גם בהמשך ציווי התורה, בכל פרשיות תזריע ומצורע, דמות המפתח ההלכתית היחידה העוסקת במצורע היא הכהן. ההחלטות על הכרזת האדם כמצורע, כמו גם הבחינה בהמשך האם נרפא הצרוע בתהליך הטהרה, הכל נעשה על ידי הכהן. מדוע בחר הקב"ה דווקא בכהנים לעסוק בנושא המצורעים?

המהר"ל מפראג בפירושו על התורה "גור אריה", שואל זאת:

למה לאהרן דווקא? דהא לא נמסר לאהרן רק דברים שהם צרכי מקדש, אבל מראות נגעים – למה?

והוא משיב:

בוודאי גזירת הכתוב דווקא כהן.

גם מפרשים נוספים, בעקבות מדרשי הלכה, רואים זאת כגזרת הכתוב כך למשל אצל רש"י: "גזירת הכתוב הוא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן". עם זאת, למרות שמדובר בגזרת הכתוב אין אנו פטורים מלנסות להבין את טעמה. מדוע הפקידה התורה בידי הכהן את האחריות לצרעת וכל הקשור בה.

חולי רוחני

התשובה לשאלה זו קשורה בהבנת מהות מחלות הצרעת למיניהן המוזכרות ומפורטות בתורה. ברור כי הצרעת איננה מחלה רגילה, כמו כל מחלה אחרת שאנו מכירים או מחלות אחרות המוזכרות בתנ"ך. זו לשון ספר החינוך:

לכן הזהרתנו התורה כי בהגיע אל האדם החולי הרע, והוא הצרעת, שלא ייקחנו דרך מקרה, רק יחשוב מיד כי עוונותיו גרמו, וירחיק מחברת בני אדם כאדם המרוחק מרוע מעשיו, ויתחבר אל המכפר המרפא שבר החטא.¹

¹ ספר החינוך מצווה קס"ט.

הצרעת היא מחלה הניתנת כעונש על התנהגות לא ראויה של האדם. היא איננה חולי פיזי רגיל, ולכן האדם איננו "חולה" במחלה עד שהוא מוכרז כחולה. שלא כמו חולי רגיל של הגוף, שאיננו תלוי באבחון של אנשי הרפואה, חולי הצרעת תלוי בעצם האבחון, שבלעדיו לא קיים החולי כחולי צרעת. הבנה זו מסבירה מדוע בזמן שלוש רגלים כשירושלים היתה מלאה בעולי רגל, הכהן לא היה מכריז על היות אדם מצורע אלא ממתין עד תום הרגל כדי לא לפגוע בשמחה. אותה התחשבות מיוחדת מנעה גם את ההכרזה על חתן בשבעת ימי המשתה שלו כמצורע כפי שפסק הרמב"ם.²

המצב של הכרה בכך שיש צרעת, בין אם מדובר על צרעת בית, צרעת בגדים או צרעת האדם, מותנה בהכרזת הכהן. היא, ורק היא, יוצרת מצב של חולי. כפועל יוצא מכך ללא הכרזת הכהן, נגע הצרעת אינו מטמא. לכן, בקשר לצרעת הבית, התורה מצווה: "וְצִנָּה הַכֹּהֵן וּפָנּוּ אֶת הַבַּיִת בְּטָרָם וְבֵא הַכֹּהֵן לְרֵאוֹת אֶת הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת וְאַחַר כֵּן יָבֵא הַכֹּהֵן לְרֵאוֹת אֶת הַבַּיִת" (יד, לו). גם הלכה זו מראה כי מדובר כאן על עניין רוחני במהותו שיש לו ביטוי בתופעה פיזית, ולא בעניין רפואי גרידא.

על פי פירוש ה"כלי יקר"³ הסיבות העיקריות להופעת הצרעת הן, א. חטא לשון הרע, בו חטאה מרים הנביאה כשדברה על משה רבנו, ואף משה עצמו חטא בכך שהוציא לעז על עם ישראל כשאמר: " וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֶאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלְי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהִים ה' (שמות ד א). ב. גסות רוח וגבהות לב, חטא שבו חטא עוזיהו מלך יהודה, אשר הקטיר קטורת במקדש כמלך, דבר שהיה אסור לו בתכלית האיסור מאחר והוא לא היה כהן. ג. צרות עין וחמדת הממון, חטא שבו חטא גיחזי משרתו ותלמידו של אלישע הנביא.⁴

בכך הצרעת לסוגיה נתפסת במקורותינו כאות אשר נשלח מהקב"ה לאדם כדי שייטיב את התנהגותו, ומשום כך אפשר אולי להבין כי כל התהליכים הנפשיים ובעקבותיהם גם הפיזיים העוברים על האדם בהקשר למחלת הצרעת, יהיו קשורים עם הכהנים שבהם בחר הקב"ה לשרתו וללמד בשמו ומטעמו את העם תורה.⁵

משרתי ציבור

ההתייחסות לכהנים כמשרתי ציבור אלוהיים מובנת לנו כשמדובר על תקופת התנ"ך, כפי שאומר הנביא מלאכי: "כִּי שִׁפְטִי לָהֶן וְשִׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׂוּ מִפִּיהוּ כִּי מְלֹאֵךְ ה' צָ-בָאוֹת הוּא" (מלאכי ב, ז). שבתקופה זו בדרך כלל היו הכהנים קרובים לקב"ה ולתורתו יותר מאשר יתר העם. כך מסביר בעל "ספר החינוך" גם את עניין ברכת הכהנים: "שחפץ השם בטובו הגדול לברך עמו על ידי המשרתים החונים תמיד בבית השם, וכל מחשבתם זבקה בעבודתו, ונפשם קשורה ביראתו כל היום, ובזכותם תחול הברכה עליהם".⁶ גם המלבי"ם הולך בדרך זו באמרו: "יריק עליו השפעה האלוקית באמצעות אנשים אלוקיים עובדי ה' שהם יפתחו צינור הברכה על ידי מעשיהם ותפלתם וברכתם ויריקוהו על העם, ובחר לזה את בני אהרן הקרבים אל ה' בעבודתם בקדש".⁷ אולם למעשה מזה דורות רבים, רמתם הדתית-רוחנית של הכהנים אינה שונה מיתר בני עם ישראל, והוא הדין

² רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק ט הלכה ח: "חתן שנראה בו נגע נותנין לו כל שבעת ימי המשתה וכן אם נראה בבגדיו או בביתו אין רואין אותו עד לאחר המשתה, וכן ברגל נותנין לו כל ימות הרגל".

³ ויקרא יג, ב.

⁴ מלכים ב פרק ז. סיפור ארבעת המצורעים שלפי המסורת הם גיחזי ובניו.

⁵ להרחבה ראה מאמרו של אלון ברנד, "פרשת תזריע-מצורע: וכי כהן מרפא?", באתר "מידה".

⁶ ספר החינוך שע"ח:ב'

⁷ בפירושו לברכת הכהנים במדבר ו, כב.

באשר לעיסוקיהם ותחומי פעילותם⁸. לכן יכולנו לצפות כי לאחר ירידת קרנם של הכהנים, וכשברור שרופא אינו יכול לסייע מאחר וזו אינה בעיה רפואית רגילה, הרי במקרה של חשד לצרעת מי שיקבע יהיה חכם, או רב גדול ומוכר, דמות תורנית שכל עיסוקה הוא בקודש, בתורה בלימודה ובהנחלתה לעם.

לכאורה הדבר אפילו מתבקש במקרה שהכהן שאליו פנה החשוד כמצורע, אינו בקיא כלל בהלכות טומאת הצרעת, ויש באזור חכם שמכיר ויודע. למרות הגיון זה הרמב"ם פסק בהתאם לגזירת הכתוב:

כהן שאינו יודע לראות [נגעים], החכם רואהו ואומר לו "אומר טמא", והכהן אומר "טמא". "אומר טהור" והכהן אומר "טהור" ... שנאמר "ועל פיהם [הכהנים] יהיה כל ריב וכל נגע", ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא מחליט או פוטר או סוגר.⁹

החכם יכול וצריך להיות מקור **ידע** עבור כהן שאינו בקיא בהלכות, אבל מקור **הסמכות** הוא רק הכהן, ואנו מנסים עדיין להבין את טעמה של גזירת הכתוב, טעם שיאיר את עיננו באשר למיוחדות של הכהנים גם בזמן הזה.

לרומם את הנמוך

"הכלי יקר" בפירושו¹⁰ מיטיב להסביר את טעמה של גזירת הכתוב שיש לבוא אל הכהן. כבר ראינו לעיל כי לדעתו שלושת חטאי הצרעת העיקריים הם לשון הרע, גסות רוח וצרות עין (שהיא תאוות ממון). בעקבות זאת הוא מנמק את הצורך לבוא אל זרע אהרן כדי להיטהר בכך שהמידות שהיו נחלתו של אהרן וזרעו הן הופכיות למידות הרעות של המצורע:

אין טהרתו כי אם על ידי כהן, יען כי כל מי אשר הוא מזרע אהרן נמצאו בו ג' מדות טובות הפכיים לאלו [שחטא בהם]. כי חטא הלשון [הרע], גורם כל ריב וכל נגע ובין אחים יפריד, על כן יבא אהרן שאחז במדת השלום וירפא לזה כי הוא היה אוהב שלום ורודף שלום. וכן חטא גסות הרוח ראוי שיתוקן על ידו כי הוא היה עניו ביותר ... וכן חטא חמדת הממון לא היה גם כן באהרן, יען כי הכהנים לא היה להם חלק ונחלה בארץ ולא היה להם יותר ממה שזכו משולחן גבוה ... ולא היו בכלל צרי העין אשר כל מגמת פניהם לאסוף ולכנוס, על כן מן הראוי שכל ג' מיני צרעת אלו לא יטהרו כי אם על ידי כהן.

בכיוון דומה פירש גם רבי אברהם סבע. לדבריו הטומאות והנגעים המטמאים, הם כתוצאה של חטא האדם הראשון וזוהמת הנחש הקדמוני. האדם הראשון בחטאו נתרחק מבוראו, כנגדו אהרון הכהן וזרעו נתקרבו לבוראם. בכך הכהן המטהר מהווה סמל לתיקון האדם הראשון וחטאו:

⁸ ראו אייל דודסון, "הכהונה בישראל לדורותיה, מיעוד וערך לאיבוד הדרך", טללי אורות ט, תש"ס.

⁹ רמב"ם, "הלכות טומאת צרעת", פרק ט הלכה ב.

¹⁰ פירוש כלי יקר, יג, ב.

ולכן אמר "אדם כי יהיה בעור בשרו" ולא אמר איש או גבר אלא אדם, רמז לאדם הראשון. ולפי שאהרן הכהן נתקרב, במקום אדם הראשון שנתרחק, בא הדיבור של טהרת הנגעים לאהרן ... ולו ניתנו כל הטהרות וכל ההוראות להבחין בין דם לדם ובין נגע לנגע.¹¹

גם החתם סופר¹² רואה בפרשה זו מגמה להעלות ולרומם את הנמוך. אהרן הכהן וזרעו זכו לבגדי כהונה שהם בגדי קודש שגם הם קרויים "לבושי דיקר". כנגדם, עומד המצורע אשר הנמיך את עצמו מבחינה רוחנית עד שעורו הוכה בצרעת. על כן ייקח מוסר מאהרן הכהן ויראה מה בינו לאהרן הוא זלזל בעור בשרו וטימא אותו ואהרן היה הדיוט ונתעלה ונתקדש עד שזכה ללבושי יקר.

רגישות חברתית ורגישות למצב

כיון אחר מצאנו בגישת חסידות חב"ד והאדמו"ר האחרון הרב מנחם מנדל שניאורסון¹³. גישתם רואה את הכהנים לדורותיהם כשבט שמיוחד במידת האהבה שלו לעם ישראל. הכהנים מאופיינים ברגישות חברתית יותר מפותחת שהחלה באהרון הכהן שלא רק שהיה אוהב שלום ורודף שלום, אלא שלא היתה בו שום מידת קנאה, ועל כך מעיד הקב"ה עצמו בתחילת ספר שמות. זאת כאשר משה רבנו נצטווה להיות שליחו של הקב"ה ולהוציא את ישראל ממצרים. משה שלא רצה למלא את התפקיד אמר לקב"ה: "וַיֹּאמֶר בִּי אֶ-דָּנִי שְׁלַח נָא בְּיָדִי תִשְׁלַח" (שמות ד, יג). פירש רש"י: "[תשלח] ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן, ענה לו הקב"ה על אהרון: " וְגַם הִנֵּה הוּא לְצֵאת לְקִרְאֲתְךָ וְרִצְּךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ." (שם, יד) אהרון לא קינא באחיו הצעיר משה אלא שמח בבחירה האלוקית. מידותיו הטובות של אהרון עברו לכל זרעו. אומר הזהר¹⁴: " כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב) – כהן גדול שלמטה נקרא מלאך ה', משום שבא מצד החסד... ולכן לא נמצא כהן שבא מצד הגבורות [גבורות = באופן תקיף]."

נמצאנו למדים כי הכהנים הם שבט המאופיין באמפתיה למצבו של הזולת, בחסד, ורגישות חברתית גבוהה. תכונות אלה חזקות אצל הכהנים יותר מאשר אצל החכמים ומורי ההוראה שבהם נמצאות תכונות אלה, כמו בכלל האוכלוסייה. כתב האדמו"ר מחב"ד, הרב מנחם מנדל שניאורסון:

כהן עניינו "לברך את עמו ישראל באהבה", [לכן] כהן הוא איש חסד ולכן רק עליו סומכת התורה להכריז על יהודי אחר "טמא" ולהוציא אותו מחוץ למחנה. ועל פי זה יומתק המשך הכתוב: "בם בחר ה' לשרתו ולברך בשם ה' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע".¹⁵

¹¹ "צרו המור על התורה", יג, ב. כיון אחר מצאנו בגישת חסידות חב"ד והאדמו"ר האחרון הרב מנחם מנדל שניאורסון. גישתם רואה את הכהנים לדורותיהם כשבט שמיוחד במידת האהבה שלו לעם ישראל. ראה להרחבה שיעורו של הרב שניאור אשכנזי: "דרשה לפרשת נשא: כיצד פועלת ברכת הכהנים?", באתר "בסוד הפרשה"

¹² בפירושו על האתר

¹³ ראה להרחבה את: "דרשה לפרשת נשא: כיצד פועלת ברכת הכהנים?" של הרב שניאור אשכנזי באתר של חב"ד https://he.chabad.org/library/article_cdo/aid/4187058

¹⁴ זוהר ג קמה,ב:

¹⁵ ליקוטי שיחות כז/88

ההכרזה על אדם מישראל כמצורע טומנת בחובה משמעויות קשות ביותר. המוכרז כמצורע עובר השפלה קשה בהיותו מגורש מכל המחנות, הוא מחויב לשבת בדד, לגדל שער, ולקרוא טמא-טמא כדי שכל השומע ירחק ממנו. רצה הקב"ה בחסדו, שגם אם מגיע לאדם ללקות בצרעת, הרי שמי שיקבע זאת יהיה איש חסד אוהב ישראל ואוהב אדם, אשר יבדוק היטב אם אכן ראוי להכריז על מישוהו כמצורע, ואם חלילה אין מנוס יעשה זאת בצער, בכאב וברגישות מקסימאלית.

בדבריו שנשמכים על הזוהר הקדוש¹⁶ רבי צדוק כותב שבפרשות תזריע-מצורע בכל מקום שנאמר 'הכהן' ולא 'אהרון הכהן' הכוונה היא לקב"ה:

[האדם הכהן העוסק במצורע] הוא שלוחא דרחמנא [=שליחו של הקב"ה] ושלוחו של אדם כמותו, והשם יתברך שולח בפיו לומר טמא או טהור, ולכן בכל פרשת נגעים כתיב הכהן סתם ודא [=זה] קודשא בריך הוא, רק בראש הפרשה כתיב והובא אל אהרון הכהן או אל אחד מבניו הכהנים, דאין מקרא יוצא מידי פשוטו – שצריך הכהן לראות הנגע ולטמא או לטהר.

המסר של פירוש נפלא זה הוא שבנושא כל כך משמעותי עם תוצאות כל כך משמעותיות הן לטמא חלילה, והן לטהר, הרי הקב"ה בעצמו עומד כביכול מאחורי הכהן, ומנחה אותו כיצד לפעול. לדבריו לא די בכך שהתורה בחרה בכוהנים אנשי חסד לבל תקרה תקלה חלילה, אלא שכוהנים אלה מונחים ישירות על ידי הקב"ה ולכן מובטחים הם שלא יטעו.

אני שזכיתי להיות אחד מצאצאי אהרון הכהן, לומד מפרשה זו מה נדרש מאיתנו כולנו גם כשבעוונותינו אין בית מקדש, אין מזבח ונגעי הצרעת התנייכית פסו ועברו מן העולם. עדיין חייבים כולנו בחסד אהבת הבריות ורגישות לסבל האחר. הלוואי שיכנסו הדברים בליבנו ונזכה לכך.

¹⁶ זוהר פרשת תזריע שמלמד "במקום אחד נכתב בתורה אהרון הכהן ובמקום אחר נאמר הכהן סתם. במקומות שבהם לא נאמר אהרון הכהן – הכוונה היא לכך שמדובר בקב"ה" (תרגום ופירוש על פי מאמרו של נתי כבודי, "כהנים כא-ל עליון עיון לפרשת תזריע מצורע", באתר כיפה).

